

Příklady exegetických argumentů Justina Mučedníka

Justin: Dialog s Židem Tyfónem 113,6–114,5

Rozlišení *logoi* (proroctví, jejichž smyslem je teprve budoucí událost) a *typoi* (typologií či předobrazných událostí, které líčí historické události odkazující k jiným, budoucím událostem) použití obou forem výkladu na konkrétní texty: příklad Jozua a jeho obřízky a proroctví Izaiáše a Jeremiáše.

On prý obřezal lid druhou obřízkou kamennými noži¹ (což bylo ohlášením obřízky, kterou nás odřízl sám Ježíš Kristus od kamenů a ostatních model) a navrhl hromadu z předkožek (to jest z omylů světa) na každém místě *obřezaných kamennými noži* (to jest slovy našeho Pána Ježíše). Neboť jsem dokázal, že Kristus byl skrze proroky ohlašován v podobenstvích jako kámen a skála. A jako *kamenné nože* budeme vykládat jeho slova, skrze něž tolik těch, kdo se mýlili kvůli své neobřezanosti, dostalo *obřízku srdce*,² ke které Bůh tehdy skrze Jozua (= Ježíše) vybídl také ty, kdo měli onu obřízku, která začala od Abrahama, a řekl, aby Jozue (= Ježíš) obřezal ty, kdo vstoupí do oné svaté země, druhou *obřízkou kamennými noži*.

Někdy totiž Duch svatý činil zjevně něco, co bylo předobrazem (*typos*) budoucího dění, **jindy** však zase vyslovil výroky (*logoi*) o tom, co se bude dít, ale vyslovoval je jako by se děly právě tehdy, nebo se už staly. Jestliže čtenáři tuto techniku nebudou znát, nebudou moci pochopit výroky proroků tak, jak je třeba. Jako příklad bych uvedl některé prorocké výroky, abyste pochopili, o čem mluvím. Když říká skrze Izaiáše: „Byl veden na porážku jako ovce a jako beránek před střihačem,“³ mluví, jako by již to utrpení (v minulosti) nastalo. A když jinde říká: „Já jsem roztáhl své ruce nad lid, který nevěří a odporuje,“⁴ a „Pane, kdo uvěřil naší zprávě?“⁵ jsou to výroky řečené jako výrazy zprávy o minulých věcech.

Také jsem dokázal, že Krista mnohde přirovnává ke kameni a alegoricky (*entropologia*) ho nazývá Jákobem a Izraelem. Dále, jestliže neslyším činnost samotného Slova, když říká: „Uvidím nebesa, dílo tvých prstů,“ nebudu to chápat rozumně; jako vaši učitelé, kteří si myslí, že Otec veškerenstva a nezrozený Bůh má ruce a nohy a prsty a duši jako složený živočich. Tito proto též učí, že Otec sám se nechal spatřit Abrahamem a Jákobem. Blaze nám, kteří jsme dostali druhou obřízku kamennými noži. Neboť ta vaše první obřízka byla provedena a provádí se ocelí a vaše srdce zůstává

1 Joz 5,2–5.

2 Řím 2,29.

3 Iz 53,7.

4 Iz 65,2.

5 Iz 53,1.

zatvrzelé. Avšak naše obřízka, která byla zjevena jako druhá v pořadí až po té vaší, s pomocí naostřených kamenů (to jest skrze slova úhelného kamene neotesaného lidskýma rukama,⁶ která kázali apoštolové) obřezává nás od modloslužby a prostě ode vši neřesti. Naše srdce jsou obřezána od špatnosti tak, že se radujeme, i když umíráme, díky jménu této dobré skály, z níž prýští živá voda srdcím těch, kdo skrze něho milují Otce veškerenstva, a napájí ty, kdo chtějí pít vodu života. Když však toto říkám, nechápete, neboť jste nepochopili, co bylo prorokováno, že učiní Kristus, a nevěříte ani, když vás k nám přivádí Písmo. Jeremiáš přece volá takto: „Běda vám, že jste opustili mne, živý pramen, a vykopali si popraskané cisterny, které nedokáží udržet vodu. Nebyla snad poušť tam, kde hora Sión? Vždyť Jeruzalému jsem dal rozlukový lístek před vašimi zraky.“⁷

Justin: Dialog s Židem Tyfónem 11

Justin argumentem z proroctví odůvodňuje, že křesťané jsou pravý Izrael a mají legitimní nárok na židovské texty a autoritu je vykládat.

„Nikdy nebude jiného Boha, Tryfóne,“ takto já k němu (pravím), „a ani od věků nebylo, kromě toho, kdo stvořil a uspořádal toto veškerenstvo. Ani **my se nedomníváme, že je jiný Bůh váš a jiný je náš**, nýbrž že je to ten, co vyvedl vaše otce ze země egyptské, a ani v žádného jiného nedoufáme (protože jiný není), nýbrž jen v toho, v něhož (doutkáte) i vy, totiž Boha Abrahama, Izáka a Jákoba. Doufáme však nikoliv skrze Mojžíše ani skrze zákon, neboť bychom určitě dělali totéž co vy. Ve skutečnosti jsem se však dočetl, Tryfóne, že přijde jak nejvyšší zákon, tak smlouva nejprávoplatnější ze všech, již mají všichni lidé usilující o Boží dědictví zachovávat. **Nebot' ten zákon z hory Choréb je už starý a je jenom váš, zatímco nový je prostě všech. Jestliže byl ustanoven zákon proti zákonu, (nový) ukončil ten předcházející a smlouva, která vznikla poté, zastavila podobně tu předchozí. Jako zákon věčný a dovršený byl nám dán Kristus, a jako smlouva věrná, po níž už nebude žádný zákon, žádné nařízení ani příkázání.**“ „Což tys nečetl, co pravil Izajáš? ‚Poslouchejte mě, poslouchejte mě, národe můj a králové, pozorně mě poslouchejte, neboť můj zákon a můj soud vyjde ode mne jako světlo národů. Blíží se rychle moje spravedlnost a vyjde moje spása a národy budou doufat v mou mocnou paži.‘⁸ A Jeremijáš ohledně tohoto ustanovení praví: ‚Hle, přicházejí dny, praví Pán, a uzavřu s domem Izraele a s domem Judy smlouvu novou, ne tu, co jsem uzavřel s jejich otci v den, kdy jsem je vzal za ruku, abych je vyvedl ze země egyptské.‘⁹ Pokud tedy Bůh vyhlásil smlouvu novou,

6 Srov. Iz 28,16, a Dt 27,5.

7 Srov. Jer 2,13 a 3,8 LXX.

8 Iz 51,4–5.

9 Jr 31,31–32.

ustanovenou jako světlo národů, vidíme a jsme tak i přesvědčeni, že právě skrze jméno toho ukřižovaného Ježíše Krista lidé, kteří přišli k Bohu od model a jiných nepravostí, až do smrti zachovávají své vyznání a jsou zbožní; a všem lidem je umožněno pochopit na základě skutků a moci, která je provází, že toto je ten nový zákon a nová smlouva a naděje těch všech národů, které očekávají dobrodiní od Boha. Ten pravý izraelský národ, totiž duchovní, a rod Judy, Jákoba, Izáka a Abrahama, který byl jako neobřezaný na základě víry uznán Bohem a požehnán a byl povolán otcem mnohých národů – to jsme my, kdož skrze tohoto ukřižovaného Krista vcházíme k Bohu, jak se nám ukáže postupem (dalšího) výkladu.“

(pracovní překlad Jiří Pavlík)

Řecká předloha (zdroj TLG):***Justin: Dialog s Židem Tyfónem 113,6–114,5***

ἐκεῖνος λέγεται δευτέραν περιτομήν μαχαίραις πετρίναις τὸν λαὸν περιτετημέναι (ὅπερ κήρυγμα ἦν τῆς περιτομῆς ταύτης ἧς περιέτεμεν ἡμᾶς αὐτὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ τῶν λίθων καὶ τῶν ἄλλων εἰδώλων), καὶ θημωνιάς ποιήσας τῶν ἀπὸ ἀκροβυστίας (τοῦτ' ἔστιν ἀπὸ τῆς πλάνης τοῦ κόσμου), ἐν παντὶ τόπῳ περιτετηθέντων πετρίναις μαχαίραις (τοῖς Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν λόγοις). ὅτι γὰρ λίθος καὶ πέτρα ἐν παραβολαῖς ὁ Χριστὸς διὰ τῶν προφητῶν ἐκηρύσσεται, ἀποδέδεικται μοι. καὶ τὰς μαχαίρας οὖν τὰς πετρίνας τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀκουσόμεθα, δι' ὧν ἀπὸ τῆς ἀκροβυστίας οἱ πλανώμενοι τοσοῦτοι καρδίας περιτομήν περιετήθησαν, ἢν περιτετηθῆναι καὶ τοὺς ἔχοντας τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἀρχὴν λαβοῦσαν περιτομήν ὁ θεὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ προὔτρεπεν ἔκτοτε, καὶ τοὺς εἰσελθόντας εἰς τὴν γῆν ἐκείνην τὴν ἁγίαν δευτέραν περιτομήν πετρίναις μαχαίραις εἰπὼν τὸν Ἰησοῦν περιτετημέναι αὐτούς.

Ἔσθ' ὅτε γὰρ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ **ἐναργῶς πράττεσθαί τι**, ὁ τύπος τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι ἦν, ἐποίει, **ἔσθ' ὅτε** δὲ καὶ **λόγους ἐφθέγγετο** περὶ τῶν ἀποβαίνειν μελλόντων, φθεγγόμενον αὐτούς ὡς τότε γινομένων ἢ καὶ γεγενημένων· ἦν τέχνην ἐὰν μὴ εἰδῶσιν οἱ ἐντυγχάνοντες, οὐδὲ παρακολουθήσαι τοῖς τῶν προφητῶν λόγοις, ὡς δεῖ, δυνήσονται. παραδείγματος δὲ χάριν λόγους τινὰς προφητικούς εἶπομι' ἄν, ὅπως παρακολουθήσητε τῷ λεγομένῳ. ὅταν λέγῃ διὰ Ἡσαίου· *Αὐτὸς ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος*, ὡς ἤδη τοῦ πάθους γενομένου λέγει. καὶ ὅταν πάλιν λέγῃ· *Ἐγὼ ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου ἐπὶ λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα*, καὶ ὅταν λέγῃ· *Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;* ἤδη γεγενημένων πραγμάτων ἐξαγγελίαν οἱ λόγοι σημαίνοντες λελεγμένοι εἰσὶ.

καὶ γὰρ ἐν παραβολῇ λίθον πολλαχοῦ καλεῖν ἀπέδειξα τὸν Χριστὸν καὶ ἐν τροπολογία Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ. καὶ πάλιν ὅταν λέγῃ· *Ὅψομαι τοὺς οὐρανοὺς, ἔργα τῶν δακτύλων σου*, ἐὰν μὴ ἀκούω τοῦ λόγου αὐτοῦ τὴν ἐργασίαν, οὐ συνετῶς ἀκούσομαι, ὡσπερ ὑμῶν οἱ διδάσκαλοι ἀξιοῦσιν, οἰόμενοι χεῖρας καὶ πόδας καὶ δακτύλους καὶ ψυχὴν ἔχειν ὡς σύνθετον ζῶον τὸν πατέρα τῶν ὄλων καὶ ἀγέννητον θεόν, οἵτινες καὶ διὰ τοῦτο ὄφθαι τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἰακώβ αὐτὸν τὸν πατέρα διδάσκουσι. μακάριοι οὖν ἡμεῖς οἱ *περιτετηθέντες πετρίναις μαχαίραις* τὴν δευτέραν περιτομήν. ὑμῶν μὲν γὰρ ἡ πρώτη διὰ σιδήρου γέγονε καὶ γίνεται· σκληροκάρδιοι γὰρ μένετε· ἡμῶν δὲ ἡ περιτομή, ἣτις δευτέρα ἀριθμῶ, μετὰ τὴν ὑμετέραν φανερωθεῖσα, διὰ λίθων ἀκροτόμων, τοῦτ' ἔστι διὰ τῶν λόγων τῶν διὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου καὶ τοῦ ἄνευ χειρῶν τετηθέντος, περιτέμνει ἡμᾶς ἀπὸ τε εἰδωλολατρείας καὶ πάσης ἀπλῶς κακίας· ὧν αἱ καρδίαι οὕτως περιτετημέναι εἰσὶν ἀπὸ τῆς πονηρίας, ὡς καὶ χαίρειν ἀποθνήσκοντας

διὰ τὸ ὄνομα τὸ τῆς καλῆς πέτρας, καὶ ζῶν ὕδωρ ταῖς καρδίαις τῶν δι' αὐτοῦ ἀγαπησάντων τὸν πατέρα τῶν ὄλων βρυούσης, καὶ ποτιζούσης τοὺς βουλομένους τὸ τῆς ζωῆς ὕδωρ πιεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐ νοεῖτε λέγοντος· ἃ γὰρ ποιῆσαι τὸν Χριστὸν πεπροφήτευται οὐ νανοήκατε, οὐδὲ ἡμῖν προσάγουσιν ὑμᾶς τοῖς γεγραμμένοις πιστεῦετε. Ἰερεμίας μὲν γὰρ οὕτω βοᾷ· *Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι ἐγκατελίπετε πηγήν ζῶσαν καὶ ὠρύξατε ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται συνέχειν ὕδωρ. Μὴ ἔρημον ἦ οὗ ἔστι τὸ ὄρος Σιών; ὅτι Ἰερουσαλήμ βιβλίον ἀποστασίου ἔδωκα ἔμπροσθεν ὑμῶν.*

Justin: Dialog s Židem Tyfónem 11

Οὕτε ἔσται ποτὲ ἄλλος θεός, ὃ Τρύφων, οὔτε ἦν ἀπ' αἰῶνος, ἐγὼ οὕτως πρὸς αὐτόν, πλὴν τοῦ ποιήσαντος καὶ διατάξαντος τόδε τὸ πᾶν. **οὐδὲ ἄλλον μὲν ἡμῶν, ἄλλον δὲ ὑμῶν ἠγούμεθα θεόν,** ἀλλ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἐξαγαγόντα τοὺς πατέρας ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ βραχίονι ὑψηλῷ· **οὐδ' εἰς ἄλλον τινὰ ἠλπίκαμεν, οὐ γὰρ ἔστιν, ἀλλ' εἰς τοῦτον εἰς ὃν καὶ ὑμεῖς, τὸν θεὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.** ἠλπίσαμεν δὲ οὐ διὰ Μωυσέως οὐδὲ διὰ τοῦ νόμου· ἦ γὰρ ἂν τὸ αὐτὸ ὑμῖν ἐποιοῦμεν. νυνὶ δὲ ἀνέγνων γάρ, ὃ Τρύφων, ὅτι ἔσοιτο καὶ τελευταῖος νόμος καὶ διαθήκη κυριωτάτη πασῶν, ἦν νῦν δέον φυλάσσειν πάντας ἀνθρώπους, ὅσοι τῆς τοῦ θεοῦ κληρονομίας ἀντιποιοῦνται. **ὁ γὰρ ἐν Χωρήβ παλαιὸς ἤδη νόμος καὶ ὑμῶν μόνων, ὁ δὲ πάντων ἀπλῶς· νόμος δὲ κατὰ νόμου τεθεῖς τὸν πρὸ αὐτοῦ ἔπαυσε, καὶ διαθήκη μετέπειτα γενομένη τὴν προτέραν ὁμοίως ἔστησεν.** αἰώνιός τε ἡμῖν νόμος καὶ τελευταῖος ὁ Χριστὸς ἐδόθη καὶ ἡ διαθήκη πιστή, μεθ' ἣν οὐ νόμος, οὐ πρόσταγμα, οὐκ ἐντολή. ἦ σὺ ταῦτα οὐκ ἀνέγνως ἃ φησὶν Ἡσαίας; Ἀκούσατέ μου, ἀκούσατέ μου, λαός μου, καὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς με ἐνωτίζεσθε, ὅτι νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν. ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ ἐξελεύσεται τὸ σωτήριόν μου, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἔθνη ἐλπιοῦσι. καὶ διὰ Ἰερεμίου περὶ ταύτης αὐτῆς τῆς καινῆς διαθήκης οὕτω φησὶν· Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐχ ἦν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἐπελαβόμην τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς Αἰγύπτου. εἰ οὖν ὁ θεὸς διαθήκην καινὴν ἐκήρυξε μέλλουσαν διαταχθήσεσθαι καὶ ταύτην εἰς φῶς ἐθνῶν, ὀρῶμεν δὲ καὶ πεπεῖσμεθα διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ σταυρωθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῶν εἰδώλων καὶ τῆς ἄλλης ἀδικίας προσελθόντας τῷ θεῷ καὶ μέχρι θανάτου ὑπομένοντας τὴν ὁμολογίαν καὶ εὐσέβειαν ποιεῖσθαι, καὶ ἐκ τῶν ἔργων καὶ ἐκ τῆς παρακολουθούσης δυνάμεως συνιέναι πᾶσι δυνατὸν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ καινὸς νόμος καὶ ἡ καινὴ διαθήκη καὶ ἡ προσδοκία τῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀναμενόντων τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀγαθὰ. Ἰσραηλιτικὸν γὰρ τὸ ἀληθινόν, πνευματικόν, καὶ Ἰούδα γένος καὶ Ἰακώβ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἀβραάμ, τοῦ ἐν ἀκροβυστίᾳ ἐπὶ τῇ πίστει μαρτυρηθέντος ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ εὐλογηθέντος καὶ πατρὸς

πολλῶν ἔθνῶν κληθέντος, ἡμεῖς ἐσμεν, οἱ διὰ τούτου τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ τῷ θεῷ προσαχθέντες, ὡς καὶ προκοπτόντων ἡμῖν τῶν λόγων ἀποδειχθήσεται.

Řecká předloha (zdroj TLG):

Ὁ οὐρανός, ὃ παιδίον, περιέχει κύκλω τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν καὶ τὰ ἐπὶ γῆς καὶ τὰ ἐν θαλάττῃ πάντα καὶ διὰ τοῦτο ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγορίας, οὗρος ὧν ἄνω πάντων καὶ ὀρίζων τὴν φύσιν· ἔνιοι δέ φασιν ἀπὸ τοῦ ὠρεῖν ἢ ὠρεύειν τὰ ὄντα, ὃ ἐστι φυλάττειν, οὐρανὸν κεκλήσθαι, ἀφ' οὗ καὶ ὁ θυρωρὸς ὠνομάσθη καὶ τὸ πολυωρεῖν· ἄλλοι δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὀρᾶσθαι ἄνω ἐτυμολογοῦσι. καλεῖται δὲ σὺν πᾶσιν οἷς περιέχει κόσμος ἀπὸ τοῦ κάλλιστα διακεκοσμηθῆναι. τινὲς δὲ τῶν ποιητῶν Ἄκμονος ἔφασαν αὐτὸν υἱὸν εἶναι, τὸ ἄκμητον τῆς περιφορᾶς αὐτοῦ αἰνιττόμενοι, ἢ προλαβόντες ὅτι ἀφθαρτός ἐστι τοῦτο παριστᾶσι διὰ τῆς ἐτυμολογίας· κεκμηκέναι γὰρ λέγομεν τοὺς τετελευτηκότας. ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ πυρώδης ἐστίν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἄστρον. ὅθεν καὶ αἰθὴρ ἐκλήθη τὸ ἐξωτάτω μέρος τοῦ κόσμου ἀπὸ τοῦ αἰθεσθαι· τινὲς δέ φασιν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν οὕτως αὐτὸν ὠνομάσθαι, ὃ ἐστι ροίζω φέρεσθαι.

καὶ τὰ ἄστρα γὰρ οἰονεὶ ἄστατά ἐστιν ὡς οὐδέποτε ἰστάμενα, ἀλλ' ἀεὶ κινούμενα. εὐλογον δὲ καὶ τοὺς θεοὺς ἀπὸ τῆς θεύσεως ἐσχηκέναι τὴν προσηγορίαν· πρῶτον γὰρ οἱ ἀρχαῖοι θεοὺς ὑπελάμβανον εἶναι οὓς ἐώρων ἀδιαλείπτως φερομένους, αἰτίους αὐτοὺς νομίσαντες εἶναι τῶν τοῦ ἀέρος μεταβολῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ὄλων. τάχα δ' ἂν εἶεν θεοὶ θετήρες καὶ ποιηταὶ τῶν γινομένων.

Ὡσπερ δὲ ἡμεῖς ὑπὸ ψυχῆς διοικούμεθα, οὕτω καὶ ὁ κόσμος ψυχὴν ἔχει τὴν συνέχουσαν αὐτὸν, καὶ αὕτη καλεῖται **Ζεὺς**, πρῶτως καὶ διὰ παντὸς ζῶσα καὶ αἰτία οὓσα τοῖς ζῶσι τοῦ ζῆν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ βασιλεύειν ὁ Ζεὺς λέγεται τῶν ὄλων, ὡς ἂν καὶ ἐν ἡμῖν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις ἡμῶν βασιλεύειν ῥηθείη. Δία δὲ αὐτὸν καλοῦμεν ὅτι δι' αὐτὸν γίνεται καὶ σώζεται πάντα. παρὰ δὲ τισι καὶ Δεὺς λέγεται, τάχα ἀπὸ τοῦ δεύειν τὴν γῆν ἢ μεταδιδόναι τοῖς ζῶσι ζωτικῆς ἰκμάδος. οἰκεῖν δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ λέγεται, ἐπεὶ ἐκεῖ ἐστὶ τὸ κυριώτατον μέρος τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς· καὶ γὰρ αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ πῦρ εἰσιν.